

Kristian 2.s sak mot Joachim Wullenwever

Eksilkongens færøypolitikk ca. 1523–25

Christian II's case against Joachim Wullenwever

The exile king's rule of the Faroes 1523–25

Ian Peter Grohse

Førsteamanuensis i eldre historie ved Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi, UiT Norges arktiske universitet

Ph.d., 2014

ian.p.grohse@uit.no

Sammendrag

Det finnes en omfattende forskning om Kristian 2.s (r. 1513–1523/24) endelikt som dansk og norsk konge. Fallets konsekvenser for Færøyene, et av den norske kronens skattland, har ikke vært gjenstand for særskilt analyse. Kildene for et slikt formål er fåtallige, men rike. Den mest nevneverdige er en arrestordre utstedt av Kristian 2.s visekansler mot kongens tidligere fogd på øyene, Joachim Wullenwever, trolig fra høsten 1524. Denne artikkelen ser nærmere på Kristian 2.s forsøk på å ivareta kongelig verdighet og håndheve sin myndighet over Færøyene på tross av sin overordnede politiske ulykke. Arrestordren tolkes her som en levning etter Kristian 2.s egne herskerforestilling, en forestilling som bar preg av både fortvilelse og pågangsmot.

Nøkkelord

Færøyene, Kristian 2., Joachim Wullenwever, Fredrik 1., Cornelius de Schepper

Abstract

There has been extensive research on Christian II's (r.1513-1523–24) downfall as king of Denmark and Norway. The consequences of his downfall for the Faroes, one of the Norwegian crown's tributary provinces, has not been the object of closer investigation. Sources for such an undertaking are scarce, but rich. The most noteworthy is an arrest warrant issued by Christian II's vice chancellor for the king's former ombudsman on the isles, Joachim Wullenwever, probably in the fall of 1524. This article examines Christian II's attempt to retain royal dignity and enforce his authority over the Faroes despite his overarching political misfortune. In this vein, the arrest warrant is treated as an illustration of Christian II's own conception of rule, a conception that was marked by both desperation and conviction.

Keywords

The Faroes, Christian II, Joachim Wullenwever, Fredrick I, Cornelius de Schepper

Færøyene er emnet for en av de mest eiendommelige kildene fra slutten av Kristian 2.s regjeringstid. Høsten 1524, eller senest vinteren 1525/26, utstedte hans visekansler, Cornelius de Schepper, en arrestordre for den hamburgske kjøpmannen og tidligere fogden på øyene,

Joachim Wullenwever. I dette utførlige dokumentet bestående av åtte papirfolier siktes Wullenwever for en rekke tilfeller av usadelighet og grove forbrytelser, herunder overtredelse av kongens oppholds- og handelsprivilegier, voldsbruk mot allmuen og embetsfolk, og tyveri av kongens gods og inntekter. I lys av disse og andre krenkelser av «hans kongelige verdighet» (*kunigliche wirde*) beordret Kristian 2. hamburgerens arrest med liv og gods.¹

Dokumentet har fått relativt lite oppmerksomhet siden den nederlandske originalteksten ble utgitt sammen med en norsk oversettelse i bind 2 av *Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie* i 1833.² Uroen som hamburgeren sies å ha stiftet, behandles riktignok kort i studier av for eksempel Johann Martin Lappenberg, Louis Zachariasen og Bart Holterman, som i første rekke er interessert i hva saken forteller om Wullenwevers karakter, karriere og rolle i hamburgsk-færøyske handelsforhold.³ Hva den forteller om den andre parten i striden – Kristian 2. – har imidlertid ikke vært drøftet i noen dybde. Riktignok viser de nevnte studiene til de politiske vanskene som plaget kongen i 1524/25: Over et år tidligere hadde han blitt avsatt, drevet i landflyktighet og erstattet som dansk konge av hertug Fredrik av Holstein. Da Wullenwevers skrekkvelde nådde et høydepunkt sommeren 1524, var Kristian 2., som satt i nederlandsk eksil, også i ferd med å miste den norske tronen til sin holsteinsk-danske rival. Både Zachariasen og Holterman antyder en sammenheng mellom «the political situation» i Skandinavia og konflikten på Færøyene.⁴ Det er imidlertid vanskelig ut fra disse knappe diskusjonene å skjønne hvorfor det minste av den norske kronens skattland ble gjenstand for en så omstendelig aksjon ved vendepunktet i den nordiske maktkampen. Lappenberg postulerte for sin del at saken kanskje ikke handlet om Færøyene som sådan, men var en hevnaaksjon mot Wullenwevers hjemby, Hamburg, etter at byrådet der henrettet Kristian 2.s partisaner for sjørøveri i oktober 1525.⁵ Men denne teorien, som også gjengis i senere publikasjoner, er lite overbevisende.⁶ Arrestordren inneholder ingen opplysninger om konflikten med byrådet, og fokuserer snarere på eksilkongens eksekusjons- og styringsmyndighet på øyene. Spørsmålet er således hva som drev Kristian 2., som hadde mye annet å bry seg med, til å befatte seg med forhold i det fjerntliggende øysamfunnet.

Med utgangspunkt i arrestordren er formålet i det følgende å drøfte innholdet og relevansen av Kristian 2.s færøypolitikk. Ut fra dette vil det være grunn til å reflektere rundt kongens målsettinger og handlingsrom på slutten av hans regjeringstid. Tilnærmingen vil være tredelt: Den første delen tar for seg de politiske utviklingene som betinget Kristian 2.s styringsstrategier. Dernest skal arrestordren analyseres med henblikk på dens opphav, form og innhold. Avslutningsvis skal dokumentets politisk-ideologiske undertekster drøftes for bedre å forstå Kristian 2.s selvoppfatning, bekymringer og krav. Jeg skal vise at striden om Færøyene setter i relieff en større kamp om kontroll over de nordiske rikene, en kamp som den landflyktige kongen langt på vei allerede hadde tapt. Arrestordren, som angir å uttrykke den kongelige viljehandling og dermed avslører denne virkeligheten, skulle ikke bare gagne Kristian 2.s sak mot den forbryterske kjøpmannen, men også overbevise eksilkongens vertskap og prospektive alliansepartnere i Nederlandene om hans vedvarende «majestet», «verdighet» og «begjæret rett» som nordisk konge.

-
1. Det danske Rigsarkivet, München-samling nr. 3959 [Actie]. Takk til Jo Rune Ugulen Kristiansen, Arkiverket, for å ha skaffet til veie et negativbilde av originalen. Oversettelsene er mine egne.
 2. Samlinger 1833: 365 ff. Jf. Saint-Genois & Ijssel de Schepper 1856: 29; van der Aa 1874: 308 f.; Andersen 1964: 93.
 3. Lappenberg 1851: 112 ff.; Zachariasen 1961: 162 ff.; Holterman 2020: 125 ff. Jf. Young 1979: 55; Debes 1995: 60.
 4. Zachariasen 1961: 163; Holterman 2020: 125. Jf. Young 1979: 55.
 5. Lappenberg 1851: 114.
 6. Saint-Genois og Ijssel de Schepper 1856: 29; van der Aa 1874: 309; Andersen 1964: 93.

Kristian 2.s verdighet – den politiske illusjon

Kristian 2.s sak mot Joachim Wullenwever fremstår ved første øyekast som en myndig konges rettsoppgjør med en grisk og voldelig ugjerningsmann. Ifølge arrestordren hadde Wullenwever vært kongens fogd på Færøyene frem til omkring 1520, hvoretter han fikk kongens tillatelse i ytterligere ett år for å avslutte sin kjøpmannsvirksomhet på øyene. Men både under og etter dette oppholdet hadde hamburgereren «i stor grad nedsatt nåden som han fikk fra hans kongelige majestet» (*de genade die hi van Conigliche Ma^{tat} gecregen hadde veele te cleine gedaen*) ved blant annet å underkue kongens ombudsmenn og konfiskere kongens inntekter.⁷ Forbrytelsene krevde handling. Men selve arrestordren ble utstedt over ett år etter at Kristian 2. ble avsatt som dansk konge våren 1523, og minst noen uker etter at Norges riksråd oppsa sin troskap til ham sommeren 1524. «Kongen» hadde altså ingen domsmyndighet over Danmark, Norge eller den norske kronens skattland. Før vi ser nærmere på saken er det nødvendig å forstå prosessene som undergravde Kristian 2.s autoritet og betinget hans færøypolitikk i hans første år i eksil.

Kristian 2. ble som kjent avsatt og erstattet som dansk konge av sin farbror, hertug Fredrik, etter et jysk opprør vinteren 1522/23.⁸ Da hertugen marsjerte inn i Danmark med støtte av blant annet hansabyene noen måneder senere, flyktet Kristian 2. til Nederlandene, der han etterlyste diplomatisk, økonomisk og militær bistand fra blant andre keiser Karl 5. og hans representanter i den habsburgsk-nederlandske regjeringen for sitt planlagte gjenerobringstokt i Danmark.⁹ Etter utnevnelsen til dansk konge 5. august 1523 rettet Fredrik 1. sitt blikk mot sitt selvskrevne arverike Norge, hvor hans betrodde menn, Henrik Krummedike og Vincens Lunge, gradvis overtalte riksrådet til å vende Kristian 2. ryggen.¹⁰ Mens eksilkongen tapte terreng på nærmest alle fronter, hadde han enda et holdepunkt på Gotland, hvorfra Søren Norby, en av hans få gjenstående støttespillere, drev kapervirksomhet mot Fredrik 1.s danske, svenske og nordtyske allierte.¹¹ Gotland og dets havneby Visby, som en av Kristian 2.s sekretærer beskrev som «en fry haffuen for ether nadis venner», ble dermed brohodet i eksilregimets gjenerobringstrategier.¹²

For å oppnå målet var Kristian 2. avhengig av økonomisk og militær støtte fra lokalmyndigheter og den keiserlige stedfortreder i Nederlandene, Margrete av Østerrike. Hennes holdning til den krevende asylanten vippet imidlertid mellom motvillig toleranse og ergrelse.¹³ Denne tvetydighet kan ha skyldtes, som Lars Hamre skrev, at hun «reint personleg hadde lite til overs for kong Christiern» og var dessuten uvillig til å dra Nederlandene inn i konflikter som kunne skade byenes økonomiske interesser.¹⁴ Jens Christian Beyer hevdet for sin del at historikere har overdrevet regentens personlige nag mot eksilkongen. Hennes tilbakeholdenhet, mente han, skyldtes snarere at det var praktisk umulig for den keiserlige regjeringen å yte militær bistand eller avvike fra nøytralitetspolitikken til de nederlandske provinsene, især Holland, som ikke ville risikere tapet av sine handelsrettigheter i Østersjøen ved å velge feil side.¹⁵ Kristian 2. synes imidlertid å ha regnet med støtte fra minst én provins, Zeeland, som ifølge Louis Sicking ble en foreløpig «base from which to reconquer

7. Actie: fol. 1; Samlinger 1833: 366 f.

8. Paludan-Müller 1874: 457 ff.; Venge 1972; Hørby 1980: 255 ff.; Bisgaard 2019: 316 ff.

9. Allen 1872: 269 ff.; Beyer 1986; Bisgaard 2019: 346 ff.

10. Benedictow 1987: 357 ff.; idem 1992; Hamre 1998: 212 ff.; Moseng mfl. 2007: 387 ff.

11. Allen 1872: 1 ff.; Hamre 1998: 199 ff.; Bisgaard 2019: 153 ff.

12. DN 14, nr. 492; Hamre 1998: 209; Larsson 1964.

13. Jf. f.eks. DN 10, nr. 386, og Breve, nr. 79.

14. Hamre 1998: 207.

15. Beyer 1986: 211 ff., 226. Jf. Sicking 2004: 221, n. 52.

his country by privateering and fitting out warships».¹⁶ Den zeelandske handelsbyen Veere, som Kristian 2. først ankom etter sin flukt fra Danmark 1. mai 1523, fremstod som en særlig gunstig alliansepartner, ikke minst siden den var setet for det zeelandske admiralitetet.¹⁷ Kristian 2. utvidet byens handelsprivilegier i og rundt Øresund snart etter sin ankomst i Nederlandene, og viste kanskje til denne gaven da han etterlyste støtte fra byens herre, Adolf av Burgund, for sin planlagte forsterkning til Søren Norby våren 1524.¹⁸ Adolf hadde likevel forbehold. Ifølge Kristian 2.s kansler hevdet Adolf at han «kwnne inthet göre» siden «the ere nw annerledes berodde, sidhen thet Copenhagen er wpgiffwet».¹⁹ Med andre ord tvilte han på Kristian 2.s sjanser. Den sistnevnte må ha dempet skepsisen noe siden myndigheter i Veere stilte skip og mannskap for et planlagt angrep på Norge etter eksilkongens opphold i byen senere den sommeren.²⁰ De må likevel ha lurt på om eksilkongen faktisk var rett hest å satse på.

Færøyene ble en uventet del av dette internasjonale komplekset. I likhet med Gotland betraktet Kristian 2. det norske skattlandet som et av sine gjenstående holdepunkter, selv om det ikke hadde noe tilsvarende politisk eller militærstrategisk verdi. Eksilregimets interesse i Norges oversjøiske besittelser var i første omgang økonomisk, og gjentatte ganger mellom høsten 1523 og våren 1524 forsøkte Kristian 2. å pantsette Færøyene og Island mot lån til Henrik 8. av England.²¹ Ifølge Zachariasen vitner tilbudene om en viss økonomisk fortvilelse. Kristian 2.s «pengenød», skrev han, gjorde eksilkongen villig til å «spille av sine biland i Nord-Atlanteren».²² Et punkt som ikke fremgår i Zachariasens fremstilling, er at Færøyenes verdi som skatteobjekt allerede før krisen i 1523/24 var noe beskjedne. Da Joachim Wullenwevers embetstid var utløpt rundt vinteren 1520/21 (se nedenfor), hadde Kristian 2. gitt flensburgeren Tyle Persson «zegell og breff og befalinghe paa then owerscath i Jslandt og Feroo». Den 27. mars 1521 skrev Tyle for å klage om at «borgere i Hamborg» hadde «giordt meg stor vortreed» på Island, og ba kongen derfor om å påminne «borremestere og raademen i Hamborg» om blant annet hans befaling på skattlandene.²³ En kort tid deretter varslet Kristian 2.s høvedsmann på Bergenhus, Jørgen Hanssøn, om økonomiske problemer på Færøyene da han i et brev til kongen sommeren 1521 uttrykte sitt håp om at «ether nade kwnde fange Ferøø igenn fore fiitalige skyld oc anden deell etc.».²⁴ Hamburgere hadde altså festet sitt grep på Island og Færøyene, og heller enn å forsøke å gjenvinne kontrollen, prøvde Kristian 2. å bytte skattlandene mot et engangslån i 1523/24.²⁵ Tilbudet var ugyldig fra et statsrettslig perspektiv, siden unionskonger i tråd med sine valghåndfestninger var forpliktet til å utbe Norges riksråds samtykke for alle avgjørelser vedrørende rikets territorier.²⁶ Men det hadde ikke hindret Kristian 1. i å pantsette Orknøyene og Hjaltland til James 3. av Skottland uten riksrådets godkjennelse i 1468/69, og det skulle heller ikke avholde Kristian 2. fra å gjøre det samme med Færøyene og Island.²⁷ At planen likevel mislyktes, skyldtes strategiske

16. Sicking 2004: 217. Jf. Allen 1872: 293.

17. Sicking 2004: 45 ff., 438 ff.

18. Ibid.: 215 f.

19. Breve, nr. 104.

20. Sicking 2004: 217; van der Gouw 1949: 39.

21. DI 9, nr. 181, 184; Þorsteinsson 1961: 77 ff.

22. Zachariasen 1961: 164, egen oversettelse. Jf. Allen 1872: 290 ff.; Hamre 1998: 207, 434 f.

23. DI 8, nr. 587; Þorsteinsson 1961: 79.

24. DN 13, nr. 183.

25. Þorsteinsson 1976: 56 ff.; Allen 1865: 131 ff., 502 ff. Om hamburgsk skattlandshandel, se Holterman 2020.

26. Grohse 2020: 288 ff.

27. Crawford 1969: 45; Smith 2010: 3; Grohse 2020: 290 ff.

hensyn. Björn Þorsteinsson mente at Henrik 8. avsto tilbudene fordi han ikke var villig til å blande seg inn i de nordiske tronstridene, men tilføyde at kongen også kan ha tvilt på sin evne til å styre øyene.²⁸

Det er mulig at Kristian 2.s pengenød også motiverte hans påfølgende overføring av Færøene som len til Jørgen Hanssøn våren 1524.²⁹ I et brev fra 22. april takket Jørgen eksilkongen for «Feriø som ether nade meg wnt oc forlent haffuer end dog ieg nw effter thenne leligheidt ingen profiit kand haffue ther aff meg hobes dogh met gudz hielp thet skall icke lenge ware».³⁰ Forleningen er ved første øyekast noe merkelig. Ifølge senere brev hadde hovedsmannen på Bergenhus et sedvanlig krav om å styre Færøene som avgiftslen under Bergenhus hovedlen, og det er mulig at også Jørgen, som innehaver av kongsgården, allerede hadde overordnet ansvar for skattlandet.³¹ Han hadde imidlertid fulgt Kristian 2. i landflyktighet og overlatt kongsgården til en stedfortreder i 1523, og det er nærliggende å tro at eksilkongen ville sikre sin tilhengers rett til lenet uavhengig av sistnevntes tilknytning til Bergen.³² At det var økonomiske hensikter innblandet, antydes hos C.F. Allen, som nevnte forleningen som et av flere tiltak som skulle komme eksilkongens innsamlingsprosjekt til gode.³³ Ut fra senere lensbrev, som taler om «sedvanlige» avgifter, er det rimelig å anta at Jørgen skulle betale kongen en årlig avgift tilsvarende 100 mark.³⁴ Men som Allen tilføyde, hadde dette og andre len som Kristian 2. utdelte fra eksil, «betænkelig Lighed med Papirrsedler, som falde i Kurs, naar de ikke kunne indløses med Sølv eller andre værdifulde Gjenstande».³⁵ De nordiske rikene, mente han, var «tapte», og lenene hadde derfor ingen reell verdi. Oscar Albert Johnsson avfeide også lenet som «rent illusorisk».³⁶ Samtidig kunne Kristian 2. med en viss rett hevde å være Norges og dets skattlands konge på dette tidspunktet. Til tross for nordmennenes misnøye med Kristian 2.s styring hadde riksrådet utsatt å foreta et nytt kongevalg på grunn av uenigheter om Fredrik 1.s eventuelle styringsvilkår.³⁷ I lys av forsinkelsen kan eksilkongen ha forventet å beholde norsk kongeverdighet og restituere Jørgen som færøysk lensherre i fremtiden.

Som Fredrik 1.s stattholder nordafjells hadde Vincens Lunge imidlertid allerede begynt å feste sitt grep på Bergenhus len og fremme sitt krav på Færøene som et av hovedlenets underliggende avgiftslen.³⁸ Den 13. mai skrev han til Fredrik 1. for å kunnngjøre at han etter avtale med Norges riksråd, som han nå var medlem av, «skulle foo her i riget kongsgarden met these effter^{NE} øder oc lendt: Ryffølcke og Iederendt Sognn oc Ferøer Syndhordeland oc Nordhordelandt».³⁹ Jørgen Hanssøn kan ha innsett Lunges fremgang og sin egen maktesløshet da han i sitt brev til kongen påpekte at han «effter thenne leligheidt ingen profiit kand haffue» fra Færøene.⁴⁰ At han uttrykte sitt håp om at det «met gudz hielp [...] skall icke lenge ware», viser imidlertid at kampen om Færøene – og Norge – ennå ikke var avgjort på det tidspunktet. Vendingen kom først da riksrådet sa opp sin troskap til Kristian 2. den 5.

28. Þorsteinsson 1961: 79 f.

29. Zachariasen 1961: 164; Young 1979: 55; Holterman 2020: 125 f., n. 301.

30. DN 6, nr. 691.

31. Helle 1982: 832; DN 7, nr. 620; SFS, nr. 21; DN 10, nr. 677; DN 16, nr. 560.

32. Hamre 1998: 222, 245; Johnsen 1936: 55.

33. Allen 1872: 295.

34. NRR: 7, 42, 58, 92 f.

35. Allen 1872: 295.

36. Johnsen 1936: 155.

37. Hamre 1998: 212 ff., 220 ff.; Benedictow 1992.

38. Hamre 1998: 249 f.

39. DN 12, nr. 336. Jf. NDM: 322.

40. DN 6, nr. 691.

august og valgte hans motstander som ny norsk konge den 23. august.⁴¹ Deretter kunne den førstnevnte og hans tilhengere kun mot bedre vitende hevde å ha noe makt over den norske kronens skattland. Deres avmakt ble ytterligere bekreftet i færøyingenes egne hyllingsbrev fra 17. august. Etter oppmuntring fra Lunge kunngjorde biskopen og lagmannen at allmuen hadde samtykket til at Fredrik 1. «med magt vil holde [landet] som ein hederlig og kristen kung og landsens indbyggere med gamle privilegie og ret».⁴² Kristian 2.s håp om å ivareta sin kongelige verdighet, samt herredømme over Færøyene, ble senest på dette tidspunktet «rent illusorisk».

Spørsmålet som melder seg, er om Joachim Wullenwever, mannen som Kristian 2. rettet sin harme mot i arrestordren, hadde noe å gjøre med regimeskiftet. Zachariasen mente at Fredrik 1. hadde «stor velvilje for holsteinere», et samlebegrep som omfattet hamburgere.⁴³ Dessuten mente han at «som hamburger» var Wullenwever «en av kongens tjenere og kan vel ha fortalt kongen hvordan det stod til på øyene».⁴⁴ Hamburg hadde vært del av den nordtyske koalisjonen mot Kristian 2. i 1522/23, og selv om byen tok en mer tvetydig holdning til de nordiske tronstridene enn for eksempel Lübeck, hadde Kristian 2. og hans tilhengere grunn til å mistenke at hamburgerne hadde sympati for Fredrik 1.⁴⁵ I sitt førnevnte brev til kongen fra april 1524 klaget Jørgen Hanssøn om «skylder som ether nade oc en part meg tilkommer wti Hamborigh fore nogen fisk som kom aff kongxgarden», og som senere havnet i hendene til «hartugen aff Holsstens [Fredrik 1.s] raad».⁴⁶ Det er talende at Kristian 2.s mann nevnte denne saken i samme åndedrag som «thenne leidlighedt» som forhindret hans profitt på Færøyene. Det er ingenting som tyder på at Wullenwever hadde noen formell avtale med Fredrik 1.⁴⁷ At hamburgeren hadde et godt forhold til den nye kongen, kan imidlertid tenkes siden han senere ble utnevnt som en av Fredrik 1.s færøyske fogder i 1529 eller 1531.⁴⁸ Zachariasen nevnte dette tilsynelatende samarbeidet i forbifarten og forsømt dermed å vurdere dets betydning for Kristian 2.s omfattende sak mot Wullenwever. Slik jeg ser det, var hamburgeren en alvorlig trussel, ikke bare fordi han hindret eksilregimets profitt fra Færøyene, men også fordi han undergravde Kristian 2. autoritet som skattlandets herre.

Arrestordren – den pseudojuridiske handling

Til tross for disse politiske virkelighetene nektet Kristian 2. å oppgi sitt krav om å styre Færøyene. Det fremgår i arrestordren som hans visekansler utstedte på hans vegne i Veere i Zeeland. Originaldokumentet er nr. 3959 i det danske Rigsarkivets del av München-samlingen, og har som overskrift «Hans kongelige majestet og kongelige verdighet av Danmarks aksjon mot Joachim Wullenwever» (*Actie van Conigliche ma^{ta} ende kunigliche wirde van Dennemarchen tegen Joachim Wollenweuer*).⁴⁹ Dokumentet er udatert. Utgiverne av *Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie* angav 1525 som tentativ datering, mens A.C. Evensen, som trykte oversettelsen i sin *Savn til føroyinga søgu í 16. öld*, mente at det ble utstedt sent i

41. NgL 2b 4:1, nr. 81, 86. Jf. *ibid.*: nr. 93.

42. Degn 1937: 194 (i Zachariasen 1961: 164).

43. Zachariasen 1961: 164, egen oversettelse.

44. *Ibid.*: 163, egen oversettelse.

45. Venge 1972: 53, 159.

46. DN 6, nr. 691.

47. Zachariasen 1961: 163.

48. NRR: 31. Arge og Mehler (2012: 178) hevder at Wullenwever fikk del av lenet i 1531, jf. Helle 1982: 832. Men brevet fra 1531 stadfester at kongen «for 2 Aar siden» gav Wullenwever «Halvdelen af [...] Landet Færø».

49. *Actie*, fol. 1; Samlinger 1833: 365.

1524 eller tidlig i 1525.⁵⁰ En henvisning i teksten til «hans kongelige nåde med hans hustru» (*syn konigliche genade met syn gemael*), det vil si Kristian 2.s dronning, Isabella av Burgund, støtter 1525 som *terminus ante quem*, ettersom dronningen døde 19. januar følgende år.⁵¹ Evensens anslåtte *terminus post quem*, sent i 1524, må også stemme, siden teksten beretter om hendelser «omkring pinsefesten» (*omtrent Pinxsten*) samme år.⁵² Lappenberg hevdet – nærmest som en ettertanke – at den *kan* ha blitt oppteget i kjølvannet av Hamburgs byråds prosess mot Kristian 2.s tilhengere senhøsten 1525.⁵³ Sommeren samme år hadde Kristian 2. engasjert den danske kaptein Claus Kniphof til å kapre blant annet hanseatiske skip og bistå Søren Norby mot svenske, danske og hanseatiske angrep.⁵⁴ Den 7. oktober ble Kniphof tatt til fange av en hamburgsk flåte og noen uker senere, 30. oktober, henrettet av byrådet for sjørøveri. Ifølge Jules de Saint-Genois og Gerhard A. IJssel de Schepper, som støttet teorien, var Wullenwever medlem av byrådet og derfor et naturlig objekt for eksilkongens «raseri».⁵⁵

Det er noe som taler mot denne teorien. Det er for det første vanskelig å forklare hvorfor arrestordren ikke inneholder noen omtale av prosessen, om ikke den var motivet bak ordren. Wullenwever var for det andre ikke noen ledende aktør i hamburgsk politikk på denne tiden, og fikk ikke et sete i byrådet før 1532.⁵⁶ Dersom Kristian 2. ville straffe byrådet, ville Wullenwever vært et sidespor. Det er for det tredje noen problemer med Lappenbergs og andres kronologi. Arrestordren beretter om hendelser i «de siste fire årene» (*dat gheleden vier iaeren*) siden Wullenwever var kongens fogd på øyene.⁵⁷ Ut fra Lappenbergs datering måtte han ha innehatt sitt embete frem til slutten av 1521. Tyle Perssons brev fra 27. mars samme år viser imidlertid at han hadde en «befalinghe paa then owerscath» fra Færøyene alt våren 1521.⁵⁸ Wullenwevers embetstid måtte i så fall ha blitt avsluttet senest omkring vinteren 1520/21, noe som i sin tur kan bety at arrestordren ble utstedt noe tidligere. Flere diplomer viser at Kristian 2. oppholdt seg sammen med Schepper i Veere mellom august og september 1524, før den sistnevnte dro på diplomatiske oppdrag til England og Spania i november 1524.⁵⁹ Siden han ikke var tilbake i Nederland før juni 1525, er det nærliggende å tro at saken ble opprettet mellom august og november året før. Uten ytterligere opplysninger forblir arrestordrens datering likevel noe usikker.

Schepper utstedte brevet på sitt morsmål, nederlandsk, med noen kortere kommentarer på latin, og ikke mellomnorsk eller dansk, som ellers var vanlig i datidens brevmateriale vedrørende Færøyene. At Kristian 2. gav oppdraget til sin visekansler, som trolig ikke behersket nordiske språk, tyder på at brevet var tiltenkt et lokalt publikum, og ikke en færøysk eller skandinavisk offentlighet.⁶⁰ Brevets lange og komplekse utredning kan dessuten ha gjort det uegnet til en offentlig opplesning, noe som tyder på at det ble rettet mot enkelte juridisk kyndige styrings- og embetsmenn. I avslutningen klages det over at «byherrene» (*heeren der*

50. Samlinger 1833: 365, 375 n. 2; SFS nr. 15.

51. Actie, fol. 8; Samlinger 1833: 374 f.

52. Actie, fol. 3; Samlinger 1833: 368 f.

53. Lappenberg 1851: 114.

54. Allen 1872: 99 ff.; van der Gouw 1949; Hamre 1998: 318 ff.

55. Saint-Genois & IJssel de Schepper 1856: 29. Jf. van der Aa 1874: 308 f.; Andersen 1964: 93.

56. Lappenberg 1851: 117.

57. Actie, fol. 1; Samlinger 1833: 365.

58. DI 8, nr. 587.

59. DN 15, nr. 245, 246, 247, 248, 249; Allen 1872: 31 ff.

60. Sicking 2004: 128. Han kan ha lest dansk, f.eks. DN 14, nr. 658, men korresponderte med Kristian 2. og hans diplomatiske krets på latin, fransk og tysk, f.eks. DN 8, nr. 617; DN 11, nr. 385; DN 12, nr. 345, 391; DN 15, nr. 413.

stadts), det vil si magistratene, i Veere tidligere hadde arrestert Wullenwever etter oppmunt- ring fra Kristian 2., men senere latt ham slippe unna. Etter alt å dømme siktet vissekans- leren mot å overbevise magistratene om sakens alvor, å anerkjenne «hans kongelige nåde med hans gemals rett» (*syn Conigliche genade met synen gemaele recht*), og å igjen «arrestere Joachim med liv og gods» (*Joachim arresteeren solde met lyf ende goet*).⁶¹

Kristian 2. hadde ingen domsmyndighet på det tidspunktet, og dokumentet, som mangler kongelig segl, må derfor tolkes som en slags protokoll om kongelige rettshandlinger, eller påståtte sådanne, heller enn et formelt dispositivt kongebrev. Brevet inneholder 10 siktel- ser mot Wullenwever, hver med en avsluttende juridisk kommentar eller «dom» på latin. Noen av disse fremstilles som brudd mot den offentlige rettsordningen på Færøyene, som gjorde Wullenwever til bl.a. en «plyndrer» (*predo*), «pirat» (*pyrata*), «voldsmann» (*violen- tus*) og «røver» (*latro*), mens andre var alvorlige krenkelser, som gjorde ham til en «forbry- ter mot hans kongelige majestet» (*reus lese maiestatis*). Forbrytelsene sies å ha foregått over to perioder: den første under Wullenwevers lovlige opphold som kjøpmann i 1521,⁶² og den andre etter hans gjenkomst på øyene våren 1524.⁶³ Den første perioden begynte da kongens nye fogd, en Niklas Prest, bõtela Wullenwevers frille for et barnedrap. Da Wullenwever ikke kunne forsvare henne for lagtinget, (i) tvang han Niklas med kraft til å overrekke bøkene. Deretter (ii) angrep han Niklas i hans hjem, brakk armen og beinet hans og tilførte ham tre eller fire slag i hodet. Til slutt (iii) drev han Niklas fra landet «slik at hans kongelige verdighet ikke kunne få sine renter fra landet» (*So dat Conigliche werde niet heeft connen syn renten des- seluigen landts crigen*).⁶⁴ Den andre perioden begynte da Wullenwever dro fra Veere, trolig etter å ha søkt om å fornye sine privilegier hos kongen, på vei tilbake til Færøyene våren 1524. Han måtte ha mislyktes siden han siktes for å ha (iv) reist uten kongens tillatelse. Etter sin ankomst havnet han i en strid om noe vrakgods som han tidligere hadde solgt til Fær- øyenes biskop og som senere ble konfiskert av kongens nye nederlandske fogd, Fredrik de Vries.⁶⁵ Da den sistnevnte hevdet sin rett for lagtinget, åpenbarte Wullenwever sine krimi- nelle intensjoner ved å true med å ta godset med resten av kongens inntekt «før solnedgan- gen [...] Derfor er jeg kommet» (*noch voor dit sonneschyn annemen [...] Ic bein daeromme ghecommen*).⁶⁶ Joachim (v) tok godsene og inntektene til tross for lagmannen og lagrette- mennenes mekling. Deretter (vi) stjal han fogdens opptegnelser over kongens inntekter, (vii) tvang ham til å underskrive falske brev, og (viii) kastet ham i et skip som seilte ham bort fra landet. I tillegg (ix) angrep Wullenwever en bonde som hadde herberget fogden, og (x) tok handelsvarer fra fogdens skipsdreng. Vissekansleren anslo skadene til å beløpe seg til over 1000 gylden, men tilføyde at «det er en liten ting sammenlignet med de store skadene han hadde påført hans kongelige verdighet» (*Het welcke een klein dinck es in comparatie van de groten scanden die hi Konigliche werde ghedaen heft*).⁶⁷

I sin rosende biografi om Wullenwever kastet Lappenberg et mistankens lys over disse «ærekrenkende» og «overdrevne» anklagene.⁶⁸ Han tvilte især på Wullenwevers angivelige innblanding i barnedrapssaken, som han mente var «ubegrunnet», og hevdet at hans krav

61. Actie: fol. 8; Samlinger 1833: 374 f.

62. Actie: fol. 1–3; Samlinger 1833: 365 ff.

63. Actie: fol. 3–7; Samlinger 1833: 368 ff.

64. Actie: fol. 2; Samlinger 1833: 366 f.

65. Vries drev handel med Bergen, dels på vegne av hovedsmannen, Hamre 1998: 160; Nedkvitne 2013: 434 f.; NRJ 3.1: 82, 91, 109, 538; 568, 573, 593, 596, 631, 687; NRJ 5.1: 67, 77.

66. Actie: fol. 5; Samlinger 1833: 370 f.

67. Actie: fol. 7; Samlinger 1833: 374 f.

68. Lappenberg 1851: 114 f., 128, egne oversettelser.

på de omstridte vrakgoodsene «ikke var uten rett».⁶⁹ Et notat i brevets marg tyder imidlertid på at Wullenwever senere innrømmet sin skyld, riktignok under press, i noen av siktelsene: «Joachim bekjente dette i Antwerpen da han ble arrestert av Fredrik [de Vries]» (*Joachim heeft dit bekennt t'Antwerpe doe hi ghearresteert was van Frederych*).⁷⁰ Wullenwever viste lignende forakt for lov og rett da han noen år senere styrte Færøyene som lensherre. Landets biskop hevdet for eksempel 17. juni 1533 at han hadde «aristeridh aal then skwldh» som med rett skulle overføres til Bergen og ville ta «segl oc styre» fra biskopens skip for å videre forhindre færøyingene fra å samhandle med den norske byen.⁷¹ Hvis biskopens beskyldninger er representative for Wullenwevers tilbøyeligheter, må det ha vært mer sannhet i de tidligere siktelsene enn det hamburgerpatrioten Lappenberg var villig til å tro.

Undertekster – levninger etter kongens fall

Tidligere studier behandler arrestordren i første rekke som en beretning om saksforhold og hendelser på Færøyene. Derimot har kildens verdi som levning etter den politiske virkeligheten som omgav og påvirket arrestordrens innhold, i mindre grad blitt tatt høyde for. Hertil har jeg redegjort for de krevende forholdene som drev Kristian 2. til å opprette saken mot Joachim Wullenwever. I denne delen vil jeg drøfte hvordan disse forholdene farget arrestordrens beretninger, samtidig som forfatteren, gjennom sin beretning, siktet mot å styre disse forholdene, denne virkeligheten, til Kristian 2.s fordel. Forfatteren ville bekjentgjøre søksmålet mot den forbryterske hamburgeren. Men hans omstendelige utredning hadde trolig et annet og viktigere mål: Den skulle overbevise Kristian 2.s nederlandske vertskap, især magistratene i Veere, om hans vedvarende status som nordisk konge. Kristian 2.s forhold til både den keiserlige regjeringen og provinsene i Nederlandene var anspent, og det var kanskje, som Lars Bisgaard skriver, «naivt og alt for optimistisk» av Kristian 2. å tro at hans verter ville «spyttte penge i hans redningsaksjon».⁷² Men zeelandske myndigheter var unntaksvis imøtekommende, selv om de hadde mistanker om gjenerobningskampanjens utfall og risikerte strid med regjeringen og andre provinser ved å bistå den i økende grad marginaliserte asylanten.⁷³ Det var derfor nødvendig å betrygge dem om at de støttet en rettmessig og styringsdyktig konge.

Cornelius de Schepper (Corneille Double; Cornelius Dublicius Scepperus) var rett mann til å fremme budskapet. Kristian 2.s flamske visekansler roste seg av sine mange talenter som humanist, jurist og envoyé, og beskrives hos Allen som en mann «yndet av Alle» for sin fremragende «Dygtighed, Kløgt og Verdenserfaring».⁷⁴ Det gode omdømmet som han oppnådde hos fornemme humanister i løpet av sine studier ved universitet i Paris og Collegium Trilingue i Leuven, kan forklare hvorfor Kristian 2. tilkalte Scheppers tjenester etter sin ankomst i Nederlandene våren 1523.⁷⁵ Som eksilkongens «ghetrouwen dinnær» hadde han ansvar for

69. Ibid.: 113, 114, egne oversettelser.

70. Actie: fol. 5; Samlinger 1833: 372, n. *. Muligens var det snart etter at Vries ble drevet fra øyene sommeren 1524. Deretter kom Wullenwever til Veere, der en sak ble opprettet, men han slapp unna, Actie, fol. 8; Samlinger 1833: 374 f. Kristian 2. var på den tiden i Wittenberg, f.eks. DN 10, nr. 424.

71. Degn 1937: 206 (i HANSdoc 2018). Jf. DN 2, nr. 1110: Biskopen og lagtinget ble senere tvunget til å attestere at Wullenwever hadde «beghot seeg, ok skykked seg som ein erlighæ ok retfærdhigæ dannæman her j Ffør øy», 15. august 1533. Se Zachariassen 1961: 168.

72. Bisgaard 2019: 348.

73. Sicking 2004: 217.

74. Allen 1872: 280. Jf. Saint-Genois & JIssel de Schepper 1856; Donche 2002; Sicking 2004: 127 f.

75. Donche 2002: 672.

både regnskapsføring, korrespondanse og sendeferder til England, Tyskland og Spania, hvor han med stor diplomatisk taktfullhet prøvde å vinne støtte for sin oppdragivers kamp mot Fredrik 1.⁷⁶ Hans retoriske talent kom også til uttrykk i hans polemiske skrifter til forsvar for «den berømmelige og uovervinnelige fyrste, herre Kristian» (*Illustrissimi et invictissimi principis, Domini Christierni*), og bebreidelse av hans fiender, derunder Fredrik 1.⁷⁷ Gjennom sin tid i Kristian 2.s tjeneste oscillerte Schepper mellom politisk pragmatisme og propaganda.

En gjennomgang av Scheppers brev i *Diplomatarium Norvegicum* og *Missions diplomatiques de Corneille Duplicius de Schepper* viser at han sjelden befattet seg med forhold i det norske riket eller dets skattland, og manglet erfaring med norske og færøyske lover og forvaltningspraksiser. Arrestordren inneholder noen motsigende uttalelser som ved første øyekast synes å avsløre visekanslerens manglende sakkyndighet. Kristian 2. beskrives for eksempel som «hans kongelige majestet og kongelige verdighet av Danmark (*Conigliche matat ende konigliche wirde van Dennemarchen*), mens selve striden handlet om «øylandet Færøyene ved Norge, under det samme rikets krone» (*eyland Ferö bi Noruegen onder de croone dessuluigen ryxx*).⁷⁸ Ved å vise til den «danske» kongens myndighet kan visekansleren ha oversett det faktum at Norges rike var en selvstendig politisk enhet, og at unionskonger styrte rikets skattland i egenskap av å være *norske* konger.⁷⁹ Men mottakerkretsen hadde trolig lite kjennskap til de komplekse statsrettslige forholdene i Norden, og det er heller ikke sannsynlig at en dyperegående utredning hadde gagnet Kristian 2. Tvert imot kunne det ha svekket hans sak ettersom Norges riksråd, som hadde myndigheten til å velge og avsette norske konger, nylig hadde sagt opp sin troskap til Kristian 2. Schepper viste til «riksrådet av Norge» (*ryx raet av Noruege*) kun én gang som en av flere, tilsynelatende likestilte meklingsinstanser som Fredrik de Vries foreslo under sin strid med Wullenwever våren 1524.⁸⁰ For visekansleren var riksrådets forhold til kongen, og betydningen rådet hadde for kongens tittel og styringsmandat, irrelevant: Kristian 2., kanskje bedre kjent som «danskekongen» hos nederlenderne, sin myndighet over Færøyene var uavhendelig og ukomplisert.

Schepper fremmet også en tvilsom tolkning av norsk lovgivning vedrørende utlendingers seilas til skattlandene. Wullenwevers reise til Færøyene «uten hans kongelige verdighets tillatelse» (*sonder consent Konigliche werde*) skildres som et alvorlig lovbrudd ettersom både hans kongelige verdighets forfedre og hans kongelige majestet selv hadde «Privilegium» på at ingen skulle fare til [Færøyene] uten hans kongelige verdighets uttrykkelige tillatelse» (*Het welcke landt noch tans van Conigliche Werdes voorvaederen ende van syn Conigliche Matat ghepriuilegieert was datter niemant teo vaeren soude sonder openbaer consent van konigliche Werde*).⁸¹ Visekansleren viser her til lovgivning fra Håkon 5.s dager som forbyr utlendinger å reise til skattlandene, men hverken det opprinnelige forbudet eller de senere fornyelsene fra 1300-, 1400- eller det tidlige 1500-tallet inneholder klausuler som gav konger noen rett til å tildele særprivilegier.⁸² Unionskonger hadde lenge prøvd å oppnå profitt gjennom lisensavtaler med utenlandske islandsfarere, noe som vekket motstand hos handelsdrivende og riks-

76. Allen 1872: 311 ff. Schepper var i Kristian 2.s tjeneste frem til ca. 1529. Et utvalg av brev fra 1523–1525 gir inntrykk av hans oppdrag. DN 10, nr. 416; DN 11, nr. 402, 427; DN 12, nr. 345, 371; DN 13, nr. 317, 323, 324, 350, 364, 378; DN 14, nr. 492; DN 15, nr. 248, 264, 270, 271, 272; DN 18, nr. 311.

77. Schepper 1524. Jf. Baden 1815: 76; Allen 1844: 41 ff.; Breve: xiii; Bisgaard 2019: 362.

78. Actie: fol. 1; Samlinger 1833: 365.

79. Grohse 2020: 291.

80. Actie: fol. 5; Samlinger 1833: 372 f.

81. Actie: fols. 3 f.; Samlinger 1833: 368 ff.

82. NgL 3, nr. 53, 83. DI 4, nr. 380; NgL 2r 3:1, nr. 194. Jf. Nedkvitne 2013: 310 ff.; Holterman 2020: 68 f. I 1294 forbød Eirik 2. reiser «forbi Bergen mot de nordlige områdene med mindre vi ikke av særlig nåde innrømmer noen dette» (*ultra Bergas uersus partes boreales nisi hoc alicui de speciali gracia concedatur*), DN 5, nr. 23. Klausulen om særprivilegier er stort sett fraværende i senere bestemmelser om skattlandshandel.

representanter i Norge, og Kristian 2. gjorde det samme da han først innsatte Wullenwever og forlenget hans oppholdstillatelse i 1520/21.⁸³ Visekansleren, som trolig visste om praksisens rettslige ugyldighet, kan ha tilføyet denne dubiøse lovtolkningen for å dekke over Kristian 2.s lovstridige handlinger. Kristian 2. ville trolig fortsette å tildele utlendinger handelsrettigheter på Færøyene og andre skattland, slik som han gjorde da han innsatte Fredrik de Vries, en nederlandsk kjøpmann, som fogd noen år tidligere. Dessuten hadde Kristian 2. nylig utvidet Veeres privilegier i og rundt Øresund på egenhånd og uten danske representanters samtykke. Hadde visekansleren oppgitt norsk (eller dansk) handelslovgivning i sin helhet, og dermed avslørt kongers betingede myndighet over den, hadde han motvirket sitt mål om å oppnå støtte hos zeelandske myndigheter og kjøpmenn, som ville tjene på Kristian 2.s generøsitet.

Ifølge Schepper var Kristian 2.s herredømme ikke bare ubetinget, men også ubestridt. Arrestordren inneholder ikke mindre enn 46 henvisninger til «hans kongelige verdighet», «hans kongelige majestet» og lignende. Fredrik 1. glimrer derimot med sitt fravær. Kun i sin fortelling om Wullenwevers strid med Fredrik de Vries peker visekansleren på Fredrik 1., ikke som konge av Danmark eller Norge, men som «hertug av Holstein», en tittel som Kristian 2.s tilhengere ofte brukte for å svekke Fredrik 1.s kongelige verdighet.⁸⁴ Schepper var klar over Fredrik 1.s maktovertakelse i Norge, og det er nærliggende å tro at han også ante ringvirkningene dette hadde for Færøyene, hvor biskopen, lagmannen og allmuen hadde overgitt seg til den «hederlig og kristen kung» Fredrik 1. Men snarere enn å klage over usurpasjonen, benektet han regimeskiftet helt og holdent. I sin beskrivelse av Wullenwevers strid med Vries hevder han for eksempel at hamburgeren drev fogden ut av landet «uten befaling eller beordring fra en eneste fyrste eller herre» (*sonder beuel ofte commissie van eenich furst ofte herre*).⁸⁵ Det hevdes videre at «landet [Færøyene] har til denne dagen ikke svoret noen annen troskap enn kong Kristian» (*het lant noch vp deesen Dage niemant anders heeft eet ghesworen dan Konig Christiern*).⁸⁶ Utsagnene minner om det berømte sitatet fra Shakespeares *Hamlet*, der dronning Gertrude kritiserer en skuespiller for å overspile sin rolle: «The lady doth protest too much, meethinks.» Allerede våren 1524 hadde Jørgen Hanssøn mistenkt sine motstandere på Færøyene for å være innviklet i den hamburgersk-holsteinske sammensvergelsen mot Kristian 2., og Schepper antyder noe lignende ved å «protestere for mye» mot Wullenwevers tjeneste hos en annen fyrste eller herre. Hans ytterlige påstand om færøyingenes vedvarende troskap til Kristian 2. fremstår også som noe realitetsfjern. Selv om det er mulig at nyhetene om færøyingenes hylling av Fredrik 1. ikke hadde nådd Nederlandene enda, må visekansleren ha skjønt at eksillkongens styringsmakt på øyene var mer truet enn utsagnene gir uttrykk for.

Hele teksten igjennom prøver Schepper å skildre konflikten som en myndig konges oppgjør med en forbryter drevet av personlig griskhet, og dermed tilsløre den politiske realiteten at striden faktisk var en forlengelse av den nordiske maktkampen som hadde drevet Kristian 2. i landflyktighet, kostet ham hans danske og norske troner og gjort hans styring på Færøyene umulig. Denne virkeligheten ville ikke visekansleren blottlegge for zeelandske myndigheter, hvis støtte var betinget av at Kristian 2.s makt ikke var illusorisk, men kunne omsettes i praksis.

83. Benedictow 1987: 188; Hamre 1971: 14, 71; Holterman 2020: 85 ff., 94.

84. Actie, fol. 4; Samlinger 1833: 372 f. Jf. Hamre 1998: 221, 226.

85. Actie, fol. 6; Samlinger 1833: 372 f.

86. Actie, fol. 6; Samlinger 1833: 372 f.

Konklusjon – og epilog

Mye har blitt skrevet om Kristian 2.s sinnelag både før og under eksiltilværelsen. Med et visst forbehold viste for eksempel Hamre til Paul Reiters psykografi av kongen fra 1942 for å forklare hvorfor han så ofte reagerte på politiske vansker med «ei merkeleg blanding av manglende handlekraft og hovudstups aktivitet».⁸⁷ Mot denne forestillingen mener Bisgaard at det ikke er noen grunn til å nedvurdere ham som en «overspændt, alt for lidenskabelig og svingende personlighed».⁸⁸ Hans tid i eksil var likevel «alt andet end lykkelig».⁸⁹ Han hadde blitt avsatt som dansk og norsk konge og tvunget til å leve på andres nåde, derunder den nederlandske regenten, Margrete, som muligens mislikte ham, og nederlandske lokalmyndigheter, som i prinsippet stod under ham i rang. Det er kun i denne konteksten at en kan forstå hans omfattende sak mot Joachim Wullenwever. Eksilkongen var fattig, og det er kanskje nærliggende å tolke saken mot hamburgereren som et økonomisk tiltak. Ifølge arrestordren tapte Kristian 2. over 1000 gylden – en ikke ubetydelig, men likevel ikke overveldende sum, som tilsvarte ca. 20 % av den «skammelige» prisen som eksilkongen aksepterte ved salget av sitt største skip, Sankt Maria.⁹⁰ Selv om hvert øre telte på dette tidspunktet, virker det lite sannsynlig at eksilkongen faktisk forventet å gjenvinne sine tapte verdier fra Færøyene, og forfatteren selv innrømte at det handlet mindre om penger, og mer om ære. Jeg er derfor fristet til å tolke saken i like stor grad som en ideologisk og symbolsk handling med bredere konsekvenser for kongens «majestet» og mottakelse hos hans nederlandske beskyttere. Som et forsvar av hans myndighet over Færøyene, et nordisk land, gir arrestordren uttrykk for Kristian 2.s forgjeves kamp om herredømme som nordisk monark.

Kristian 2.s færøypolitikk var preget mer av illusjon enn politisk realisme. Ti år senere hevdet han fortsatt å ha myndigheten til å styre skattlandet. Etter Fredrik 1.s død i 1533 var han igjen innviklet i en kamp om de nordiske tronene, denne gangen mot den avdøde kongens sønn, hertug Kristian (senere Kristian 3.). I likhet med tronstriden i 1523/24 spilte denne konflikten, kjent som «Grevefeiden», seg ut på Færøyene, der tronkreverne stilte sine egne kandidater som rettmessige innehavere av det færøyske lenet. Kandidatene, Thomas Koppen og Joachim Wullenwever, var kjent fra før av som Fredrik 1.s fogder. Det forbau-sende med tilfellet er at mens hertug Kristian fremmet Koppens krav, var Kristian 2. villig til å støtte Wullenwever, mannen som han ti år tidligere beskyldte for sine politiske vansker på Færøyene.⁹¹ Det er ikke plass til å analysere Kristian 2.s holdningsendring overfor Wullenwever. Det kan imidlertid påpekes at som i det tidligere tilfellet var han igjen i en ugunstig stilling til å kunne hevde noen myndighet. Siden sitt mislykkede gjenerobringstokt i Norge i 1531/32 hadde Kristian 2. sittet i dansk fengsel. Men uansett om han befant seg i eksil eller fangenskap, strevde Kristian 2. for å påvirke forholdene på Færøyene. Strategiene var nye, men endemålet var det samme – kongelig «majestet» og «verdighet». Mye vondt kan sies om Kristian 2., men man kan i hvert fall la seg imponere av hans pågangsmot.

87. Hamre 1998: 92; Reiter 1942. Jf. Hørby 1980: 261.

88. Bisgaard 2019: 399.

89. Ibid.

90. Allen 1872: 293 ff.

91. Zachariasen 1961: 168 ff.

Litteratur

- Allen, C.F. (1844). *De rebus Christiani secundi Daniae, Norvegiae, Sueciae regis exsulis commentatio*, bd. 1. København: Ludovici Klein.
- Allen, C.F. (1865). *De tre nordiske Rigers Historie under Hans, Christiern den Anden, Frederik den Første, Gustav Vasa, Grevefeiden 1497-1536*, bd. 2. København: Gyldendal.
- Allen, C.F. (1872). *De tre nordiske Rigers Historie under Hans, Christiern den Anden, Frederik den Første, Gustav Vasa, Grevefeiden 1497-1536*, bd. 5. København: Gyldendal.
- Andersen, E. (1964). *München-samlingen*. København: Rigsarkivet.
- Arge, S.V., & Mehler, N. (2012). Adventures far from home: Hanseatic trade with the Faroe Islands. I H. Harnow, D. Cranstone, P. Bedford & L. Høst-Madsen (red.), *Across the North Sea: Later historical archaeology in Britain and Denmark, c. 1500–2000 AD* (s. 175–186). Odense: University Press of Southern Denmark.
- Baden, G.L. (1815). *Dansk-norsk historisk bibliotek*. Odense: S. Hempel.
- Benedictow, O.J. (1987). *Fra rike til provins: 1448-1536*, bd. 5 i *Norges historie*. Oslo: Cappelen.
- Benedictow, O.J. (1992). Vincens Lunge, Olav Engebretsson og det norske riksrådet 1523-24. *Collegium medievale*, 5, 73–104.
- Beyer, J.C. (1986). King in exile: Christian II and the Netherlands 1523–1531, *Scandinavian Journal of History*, 11(3), 205–228. <https://doi.org/10.1080/03468758608579087>
- Bisgaard, L. (2019). *Christian 2. En biografi*. København: Gad.
- Breve og Aktstykker til Oplysning af Christiern den Andens og Frederik den Førstes Historie* [Breve] (1854). København.
- Crawford, B.E. (1969). The Pawning of Orkney and Shetland: A Reconsideration of the Events of 1460-9. *Scottish Historical Review*, 48(105), 35–53.
- Debes, H.J. (1995). *Føroya søga 2. Skattland og len*. Torshavn: Føroya Skúlabokagrunnur.
- Degn, A. (1937). Nøkur gomul áður óprentað brøv o.a. *Varðin*, 17, 193–209.
- Diplomatarium Islandicum* [DI]. (1857–1972). København/Reykjavik.
- Diplomatarium Norvegicum* [DN]. (1849–1992). Oslo.
- Donche, P. (2002). Schepper, Cornelius Duplicius de, diplomaat van Karel V, staatsraad van de Nederlanden. I *Nationaal Biografisch Woordenboek* 16 (s. 671–677). Brussel: Paleis der Academiën.
- Grohse, I.P. (2020). The Lost Cause. Kings, the Council, and the Question of Orkney and Shetland, 1468–1536. *Scandinavian Journal of History*, 45(3), 286-308. <https://doi.org/10.1080/03468755.2019.1626277>
- Hamre, L. (1971). *Norsk historie frå midten av 1400-åra til 1513*. Oslo/Bergen/Tromsø: Universitetsforlaget.
- Hamre, L. (1998). *Norsk politisk historie 1513-1537*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- HANSdoc database*. (2018). B. Holterman & J. Nicholls. <https://hansdoc.dsm.museum/Hansdoc.php>
- Helle, K. (1982). *Kongssete og kjøpstad. Bergen bys historie*, bd. 1. Oslo-Bergen-Tromsø: Universitetsforlaget.
- Holterman, B. (2020). *The Fish Lands. German trade with Iceland, Shetland and the Faroes in the late 15th and 16th century*. Berlin/Boston: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110655575>
- Hørby, K. (1980). Tiden fra 1340 til 1523. I K. Hørby & M. Venge (red.), *Tiden 1340-1684. Danmarks historie*, bd. 2 (s. 13–270). København: Gyldendal.
- Johnsen, O.A. (1936). Jørgen Hanssøn. I E. Bull og A. Krogvig (red.), *Norsk biografisk leksikon*, bd. 7 (s. 155–156). Oslo: Aschehoug.
- Lappenberg, J.M. (1851). Joachim Wullenwever, hamburgischer Oberalte und Rathsherr. *Zeitschrift des Vereins für Hamburgische Geschichte*, 3, 109–135.
- Larsson, L. (1964). Sören Norbys skånska uppror. *Scandia*, 30(2), 217–271.

- Moseng, O.J., Opsahl, E., Pettersen, G.I., & Sandmo, E. (2007). *Norsk historie I. 750–1537*, 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nedkvitne, A. (2013). *The German Hansa and Bergen 1100-1600*. Wien/Køln/Weimar: Böhlau. <https://doi.org/10.7788/boehlau.9783412216825>
- Norges gamle love indtil 1387* [NgL]. (1846–1895). Christiania.
- Norges gamle love. Anden Række* [NgL 2r]. (1904–1995). Oslo.
- Norske Regnskaber og Jordebøger fra det 16de Aarhundre* [NRJ]. (1887). Christiania.
- Norske Rigs-registranter 1523-1660*, bd. 1 [NRR]. (1861). Christiania.
- Nye danske Magazin*, bd. 6 [NDM]. (1836). København.
- Paludan-Müller, C. (1874). *De første Konger af den Oldenborgske Slægt. Omrids og Tanker*. København: Reitzels Forlag.
- Reiter, P. (1942). *Christian 2. Personlighed, Sjæleliv og Livsdrama*. København: Munksgaard.
- Saint-Genois, J., & IJssel de Schepper, G.A. (1856). *Missions diplomatiques de Corneille Duplicius de Schepper, dit Sceppeus*. Brussel: L'Académie Royale de Belgique.
- Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie*, bd. 2 [Samlinger]. (1833). Christiania: C. L. Roshauw.
- Savn til føroyinga søgu í 16. öld* [SFS]. (1907). Torshavn: Føroyska Bókmentafelagið.
- Schepper, C. (1524). *Illvstrissimi Et Invictissimi Principis, Domini Christierni*.
- Sicking, L. (2004). *Neptune and the Netherlands. State, Economy, and War at Sea in the Renaissance*. Leiden: Brill.
- Smith, B. (2010). When did Orkney and Shetland become part of Scotland? A contribution to the debate. *New Orkney Antiquarian Journal*, 5, 1–18.
- Porsteinsson, B. (1961). Henry VIII and Iceland, *Saga-Book*, 15, 67–101.
- Porsteinsson, B. (1976). *Tíu Þorskastríð 1415-1976*. Reykjavík: Sögufélag.
- van der Aa, A.J. (1874). Cornelius Duplicius de Schepper. I *Biographisch woordenboek der Nederlanden*, bd. 17 (s. 308–314). Haarlem: J. J. van Brederode.
- van der Gouw, J.L. (1949). Claes Kniphof. Kaperkapitein van Christiaan II in 1525 voor de Hollandse kust. *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap*, 67, 34–120.
- Venge, M. (1972). *Christian 2.s fald. Spillet om magten i Danmark januar-februar 1523*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Young, G. (1979). *From the Vikings to the Reformation. A Chronicle of the Faroe Islands up to 1538*. Shearwater Press.
- Zachariassen, L. (1961). *Føroyar sum rættarsamfelag 1535-1655*. Torshavn: Føroyar Fróðskaptarfelag.